

MEDIÁLNÍ A BEZPEČNOSTNÍ REALITA – MEDIÁLNÍ KONSTRUKCE OBRAZU VÁLKY

MEDIA AND SECURITY REALITY – MEDIA CONSTRUCTION OF THE IMAGE OF WAR

Zdeněk Eška

Abstract

The media play a significant role in shaping people's opinions, values and attitudes, thus vicariously determining their interpretation and specific vision of the surrounding world. In their essence, they are increasingly intensively imposing their own image of social reality and thus contributing to its construction and deconstruction. Information warfare is an information operation conducted in a period of conflict that seeks to achieve specific objectives aimed at defeating an adversary. War reporting also contributes to the media construction of the image of war. It is a specific type of news that deals with military conflicts that are associated with various forms of censorship and propaganda. The development of war intelligence has undergone dynamic changes, television using modern satellite technology has gained unlimited possibilities of transmitting images and sound from any part of the world. A pictorial myth is able to interest the recipient far more than written text. But there is a central problem: the image can never tell everything. While "reality" is reality expressing everything that people encounter in their daily lives, "media reality" represents the image of reality that people see in the media (especially on television, film or websites). The article will focus on the scheme of links in the emergence of the media security reality and on the role of the mass media in setting the media agenda.

Keywords: Agenda setting, communication, media deconstruction, security reality simulation, securitisation.

JEL Code: C78, D79, D83

Úvod

V současné době jsou média neodmyslitelnou částí našich životů, protože přes ně poznáváme skutečnosti, které poté sdělujeme dál. Média tedy fungují jako prostředek mezi skutečností

a naším poznáváním a zároveň ovlivňují naše myšlení i názory. Působí na naše vnímání i sebereprezentaci, a tak ovlivňují způsob vzniku naší každodenní zkušenosti. Vizuelní komunikace má v postmoderním světě značný vliv, protože média zahlcují publikum obrazy nejrozličnějšího druhu a využívají tak jeho tendence k vizualizaci. Od příjemce sdělení se očekává, aby reflektoval a zpracoval informace, která mu byla médií předložena. Právě proto nestačí, aby se pozornost věnovala jen textovým sdělením, ale měla by se taky zabývat sdělením vizuelním. Postmoderní společnost je charakteristická nerovnováhou mezi množstvím vizuelního sdělení a schopností toto analyzovat. Abychom mohli vizuelní zkušenost správně reflektovat, budeme muset aplikovat sémiologické poznatky a strategie. Jejich využití nám pomůže objasnit povahu obrazového vyjádření a možnosti vizuelní komunikace, čímž je zabezpečen dostatečný odstup vedoucí k rozumovému zpracování vizuelních informací.

1 Mediální a bezpečnostní realita

Média se významnou měrou podílejí na formování názorů lidí, jejich hodnot a postojů, a tak zprostředkovaně determinují jejich interpretaci a specifické vidění okolního světa. Ve své podstatě stále intenzivněji vnucují vlastní obraz společenské reality a přispívají tak k její konstrukci a dekonstrukci. Zatímco „*realita*“ je skutečnost vyjadřující všechno to, s čím se lidé setkávají ve svém každodenním životě, „*mediální realita*“ představuje obraz reality, který lidé vidí v médiích (zejména v televizi, ve filmu či na internetových stránkách). „*Snaha o získání vysoké „citovanosti“ dále vede deníky k praktikám tendenčního výběru témat.*“ (Jakubowicz, 2017, s. 128) Média odráží lidskou potřebu propojenosti a rychlosti a mají velmi specifické postavení. Vtahují diváky do událostí, které se odehrávají nejen ve stejném městě, ale i několik tisíc kilometrů daleko. Média významně překonávají jazykové bariéry i mezinárodní přenosy. (McQuail, 2009, s. 256) Bauman (2004, s. 48-52) navíc hovoří o tom, že informace, které se k divákovi dostávají, již nejsou nijak omežovány hranicemi národních států nebo jiným ohraničením, naopak jsou volně šířeny za pomoci moderních technologií. Pozornost, kterou lidé věnují elektronicky šířeným zprávám je čím dál vyšší. Informace tak působí zajímavěji a autoritativněji. Jsou pro diváka i přesvědčivější. Právě tato lehkost, jakou se zprávy šíří, naplňuje požadavky globalizované společnosti. Virtuální prostor s informacemi z celého světa se tak stal společníkem téměř každého občana. V členech společnosti též narůstá dychtivost po neustálém příjmu nových podnětů.

Slovo „*obraz*“ znamená především reprodukci smyslově vnímatelného objektu jako například malba, socha, film či televize. Avšak B. Seilerová a V. Seiler upozorňují, že kromě

toho existují i jiné významy slova „obraz“. Jejich jádrem je poselství nebo symbol, obraz tedy nevyjadřuje jen smyslově vnímatelný objekt, ale i jistou abstrakci, zevšeobecnění. (Seilerová, Seiler, 2008) V ideálním případě by se tedy měly obraz a text překrývat, respektive shodovat, což je však velmi obtížné. Podle B. Seilerové a V. Seilera je každý obraz jakýmsi směřováním subjektu k objektu, je poselstvím, a to bez ohledu na to, co zobrazuje. (Seilerová, Seiler, 2008)

Mediální realitu tvoří elektronická a tištěná média, která pomocí zvukového záznamu či slovního opisu umožňují vytvořit si představu o skutečnosti, která je přesvědčivá a realistická. Avšak musíme konstatovat, že ne všechno, co je realistické, je zároveň také reálné. Problémem prolínání faktického a fiktivního je to, že ne každý je schopný rozlišit moment, kdy na sebe fikce bere podobu reality, kdy se fikce snaží být považována za realitu. (Jost, 2006) Mediální realita se tak vinou médií i jejich konzumentů často dostává do rozporu s reálnou skutečností. Některé mediální obrazy nebo reklamní slogany jsou u veřejnosti tak silně zafixované, že lidé nedokážou vnímat věci reálně, ale identifikují je prostřednictvím zprostředkovaných mediálních symbolů. Jako příklad si můžeme uvést film *Český sen*, ve kterém se zúčastnění zákazníci i po oběhnutí trubkové konstrukce s plachtou, která imitovala mediálně propagovaný hypermarket, vehementně dožadovali naslibovaného laciného zboží a dlouho nechtěli z prázdné lounky odejít. S mediální realitou je silně spojována i sociální konstrukce reality. Dle Bergera a Luckmanna a jejich teorie je konstrukce reality tvořená třemi pilíři – externalizací, objektivizací a internalizací. Tyto procesy autoři popsali následovně: „*Společnost je výtvorem člověka (externalizace). Společnost je objektivní realitou (objektivizace). Člověk je výtvorem společnosti (internalizace).*“ (Berger – Luckmann 1999, s. 64) Tuto teorii lze aplikovat i na mediální konstruování obrazu či reality, protože média externalizací vytváří podklad pro pravidla, která se poté stávají dogmatem pro veřejnost. Média jsou ve společnosti stabilizačním prvkem a ovlivňují smýšlení společnosti i celý sociální řád. Představy autorů, tedy novinářů, o realitě (ať se jedná o lokální událost nebo globální konflikt) jsou převedením do obsahu v médiích objektivizovány. (Berger-Luckmann, s. 65)

Média se stejnou měrou podílejí i na vytváření bezpečnosti a bezpečnostní reality. Podle J. Janošece je bezpečnostní realita „*pojmenováním skutečných prvků, stavů, procesů, myšlenek, má svou historii i svou budoucnost.*“ (Janošec, 2009, s. 28) Jinými slovy, vyjadřuje aktuální stav bezpečnosti, existenci reálných bezpečnostních hrozeb a rizik, zároveň i poukazuje na přítomnost ochranných mechanismů a objektů určených na eliminaci případných hrozeb.

Pojem bezpečnost můžeme definovat i na základě jejího protikladu, tedy můžeme ji chápat jako absenci nebezpečí (hrozby, rizika). Pochopitelně, že když připouštíme možnost této definice, musíme také dokázat tento protiklad identifikovat, tzn. poznat, co je nebezpečné.

A právě to je ideální příležitost pro média, která touží po napětí, dramatičnosti a vzrušení. Média totiž více lákají projevy nekonformity, abnormality a různé formy deviantního chování než opačné, tj. standardní situace či stavy bezpečí.

Postoj médií k interpretaci bezpečnosti je determinovaný protichůdnými zájmy více subjektů:

- zájem občanů – mít právo na objektivní informace a uspokojení intelektuálních a kulturních potřeb,
- zájem politických elit – mít možnost ovlivňovat bezpečnostní diskurs a diktovat bezpečnostní agendu,
- zájem vlastníků médií – dosahovat zisku, často na úkor diváků, např. využitím strachu a násilí jako výhodného mediálního produktu. (Urban, Dubský, Murdza, 2012)

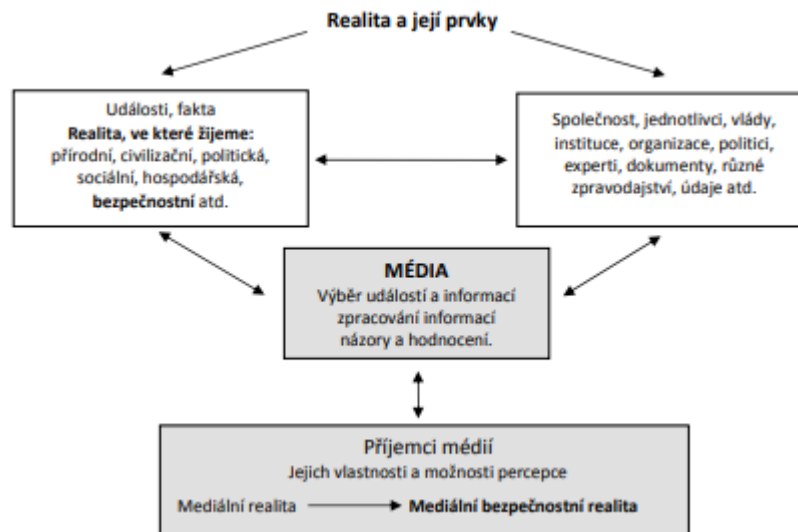
V Kodaňské škole, která nabízí koncept sekuritizace jako procesu, který se vykládá jako řečový akt, je bezpečnost definována jako „*výsledek specifického sociálního procesu: sociální konstrukce bezpečnostních záležitostí (kdo a co je ochraňováno a před čím) je analyzována vyhodnocováním, sekuritizujících řečových aktů*“, skrz něž jsou hrozby reprezentovány a rozeznávány.“ (Williams, 2003, s. 513-514) Právě jazyk a způsob, jakým o konkrétním aktu mluvíme, budují obraz bezpečnosti a podílejí se na její konstrukci. Řečovým aktem však není bezpečnost, ale sekuritizace. Kodaňská škola však nevěnuje dostatečnou pozornost politickému a společenskému kontextu, v němž daný akt probíhá, na což upozorňuje např. Vuori (2003).

2 Mediální dekonstrukce a simulace bezpečnostní reality

Vzhledem k tomu, že se média intenzivně zajímají o bezpečnostní problémy současné rizikové společnosti, se (faktická) realita během předávání masmédií mění a přetváří na mediální realitu. (Ilowiecki, Zasepa, 2003) Mediální bezpečnostní realita se stává součástí celkové mediální reality a musíme říct, že často převažuje nad skutečností. Jinak řečeno, co není v médiích, jako kdyby ani neexistovalo. Toto pravidlo využil například J. Baudrillard v sérii svých esejí: *Válka v Zálivu se nebude konat, Válka v Zálivu: skutečně se koná?, Válka v Zálivu se nekonala.* (Baudrillard, 1995, s. 178) Zde autor tvrdil o válce, že se žádná nekonala, pro lidi to bylo ale nepochopitelné, protože ji přece viděli na vlastní oči. Autor se jen pokoušel vysvětlit, že tato válka byla úplně jiná než ostatní. Byla to totiž válka mediálního věku, která byla válkou jen díky působení mediálních operací, tzv. ne-válka, která se vlastně nekonala. Aby média mohla prezentovat válku, tak simulovala její realitu. V televizních záběrech se tak ztratila celková

podstata války jako takové, protože smršť informací a obrazů ji nezobrazovala jako skutečnou, ale jako nějaký výtvar medií, ve kterém se nedalo rozlišovat mezi virtuálním a skutečným. Tyto myšlenky lze shrnout prohlášením Baudrillarda, že „skutečnost už neexistuje“ a skutečná věc je buď znetvořena nebo potlačena obrazem své existence.

Obr. 1: Schéma vazeb při vzniku mediální bezpečnostní reality

Zdroj: (Urban, Dubský, Murdza, 2012, s. 174)

J. Baudrillard se ve své další práci *Dokonalý zločin* zmiňuje o „zavraždění reality“, kde dokonalý zločin je zločinem nepodmíněné realizace světa prostřednictvím „klonování reality“ a „usmrcení reálného jeho dvojníkem“. Mediální realita místo toho, aby život prezentovala, ho podle něj jen simuluje. Místo principu reality nás ovládá princip simulace, který odstraňuje principy pravdy. Autor zavádí pojem „simulakra“, která označuje něco, co se zdá být skutečné a autentické, přestože takové není. Je to jakýsi fantazijní konstrukt, který není odvozený z reality, ale z interpretovaných modelů, které vytvořila média. V mediálním diskurzu se termín „simulakrum“ spojí s procesem digitalizace a vytvářením virtuální reality. Avšak virtuální je potom vnímané jako reálné, což u mnohých lidí může vést ke zlehčování skutečnosti a racionální i emocionální dezorientaci. Stává se to například u dětí, protože nedokážou dobře rozeznat tento rozdíl. Když vidí akční bojové scény, vnímají je jako nevinnou zábavu, což ale ovlivňuje jejich celkový postoj k násilí. P. Ondrejkovič upozorňuje na negativní důsledky vlivu masmédií na habitualizaci násilí v chování mladých lidí. Mladí lidé s přispěním médií považují násilí za samozřejmost a zvykají si na něj jako na určitou společenskou normu. Ondrejkovič

dodává, že od tohoto bodu je už jenom krok k tomu, aby začali násilí ve svém životě páchat sami. (Ondrejko, 2009)

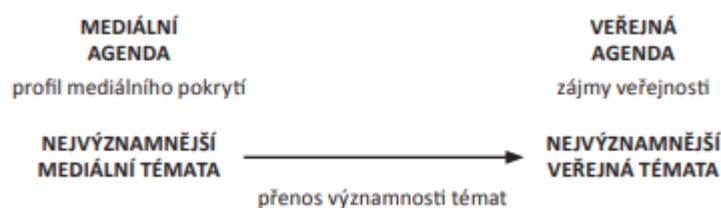
3 Sekuritizace bezpečnostních hrozeb a „agenda-setting“

Sekuritizací se myslí „*dynamický proces sociálního konstruování bezpečnostních hrozeb a rizik, v jeho rámci se určité téma stává tématem bezpečnostním nikoliv na základě skutečné existující hrozby, ale protože je jako hrozba prezentováno a tato prezentace je přijatá.*“ (Weisová, 2005, s. 91) Je to tedy intersubjektivní vnímání určité bezpečnostní hrozby, která ve skutečnosti ani nemusí existovat nebo nemusí být nijak naléhavá. Bude stačit, když tato hrozba bude prezentována tak dlouho, že se s ní ztotožní většina společnosti.

Proces sekuritizace představuje určitou formu politizace a úzce souvisí se samotnou existencí státu. B. Buzan tvrdí, že bezpečnost je předpokladem přežití navzdory existenčním hrozbám, ale zároveň připouští, že to, co jsou existenční hrozby, častokrát závisí na interpretaci politických elit a bezpečnostní komunity. (Buzan, Waeber, Wilde, 2005) Buzan také tvrdí, že v sekuritizačním modelu upíráme pozornost k sekuritizujícímu aktérovi, jenž se snaží o změnu statusu vybraného jevu z politického na bezpečnostní. Děje se tak pomocí ilokačního aktu, kdy aktér označí určitý referenční objekt jako existenční hrozbu. Pokud je sekuritizace úspěšná, může poté aktér přijmout mimořádná opatření, která by jinak přijmout nemohl (vyvovala by výraznou nevoli či odpor u lidí). V návaznosti na tuto koncepci rozlišujeme stávající problémy na depolitizované, politizované a sekuritizované. Depolitizované jsou problémy privátní sféry, které nejsou politizované a nejsou součástí veřejné diskuse. Politizované problémy vstupují do veřejné sféry a jsou politizované, zahrnuté do veřejné debaty a politické autority akceptují povinnost se k nim vyjadřovat. Sekuritizované problémy jsou pak vnímány a prezentovány jako existenční hrozba, která si vyžaduje přijímání mimořádných opatření a ospravedlňuje jednání, které vybočilo ze standardů politických procedur. (Urban, Dubský, Murdza, 2012)

Indikátorem toho, že shora zmíněný problém přejde z privátní do veřejné sféry, je jeho medializace v televizi, rozhlasu, novinách atd. To, že se bezpečnostní problém stane součástí široké veřejné a společenské diskuse, signalizuje jeho frekvence v oficiálních projevech, politických debatách apod. Procesu nastolování problémů, které se stávají součástí bezpečnostní, veřejné či politické agendy, se odborně také říká „agenda-setting“. Tento proces je možné pozorovat v různých oblastech, zejména v období periodicky se opakujících volebních kampaní.

Obr. 2: Role masových médií při nastolování agendy

Zdroj: (Urban, Dubský, Murdza, 2012, s. 179)

Vysoký stupeň „agenda-setting“ v bezpečnostní oblasti je možné registrovat především v otázkách kriminality, boje proti terorismu, násilí a etnickým konfliktům a v případech války. Součástí informování o válce je též manipulace a propaganda. Aby byl ve společnosti vytvořen souhlas, používají elity (ať už v médiích či v politice) tradiční techniky argumentační a rétorické manipulace. Mezi ně patří například paluba vítězů (pracuje s přirozenou touhou lidí být na straně vítězné a vyhnout se izolaci, vytváří dojem silnějších, mocnějších a schopnějších), věčné opakování (princip stálého opakování konkrétní myšlenky, nyní v ruských médiích často opakované, že Ukrajina bude osvobozena od nacistického vedení), černá, nebo bílá (omezuje volbu jedince jenom na dvě možnosti), citace autority (přímá odvolání na myšlenku respektované osobnosti) nebo tzv. spin doctoring, tedy manipulace a faleš. Součástí spinu, tedy spin doctoringu, je zlehčování špatných zpráv nebo informování o události s rozdílnou terminologií (čímž se změní celkový emotivní náboj zprávy). (Ftorek, 2017)

4 Mediální konstrukce obrazu války

Informační válka představuje informační operace vedené v období konfliktu, které se snaží dosáhnout specifických cílů zaměřených na porážku protivníka. (Nižňanský, 2003) K mediální konstrukci obrazu války mimo jiné přispívá i válečné zpravodajství. Jde o specifický druh zpravodajství, které se zabývá vojenskými konflikty, které jsou spojené s různými formami cenzury a propagandy. (Volek, 2002) Vývoj válečného zpravodajství prošel dynamickými změnami, televize pomocí moderní satelitní technologie získala neomezené možnosti přenosu obrazu i zvuku z kterékoliv části světa. Obrazový mýtus je schopen zaujmout příjemce daleko více než psaný text. (Barthes, 1997) Nastává však centrální problém: obraz nikdy nedokáže říct vše, a proto je tak zkreslující. (Mitchell, 1995) Kamera a člověk za kamerou zachycují vždy nějaký výřez z reality, nějakým způsobem rámuji skutečnost. V důsledku toho již není možné považovat tato média za schopná objektivního zobrazení reality – pravdy. (Virilio, 2007) Úpravy obrazu neboli montáž, jsou klíčovou technologií 20. století pro vytváření falešné reality.

(Manovich, 2018) Masové zapojení televize do bezprostředního informování o průběhu válečných událostí tak vytvořilo nový komunikační rozměr válečného zpravodajství. Bojištěm informační války je poté veřejný prostor a zbraněmi informace. Dá se nazvat „řízenou komunikací s veřejností“ z pohledu toho, kdo informace vykládá a jaký je jeho zájem. (Ftorek, 2017)

Boj o politickou kontrolu válečného zpravodajství sehrává ve vojenských konfliktech probíhajících v současnosti strategický význam. Podle J. Volka se politická kontrola médií uskutečňuje prostřednictvím následujících strategií:

- iniciací a kontrolou událostí,
- regulací a kontrolou toku informací,
- mobilizací podpory politických elit. (Volek, 2017)

O informační válce mluvil nynější náčelník Generálního štábu Armády ČR Karel Řehka. Ve své knize *Informační válka* zmiňuje, že válka nyní probíhá v prostředí, které se dramaticky liší od toho, jak vypadalo před 20 lety. A za dalších 20 let bude opět zásadně jiné. Více informací je dnes generováno v kybernetickém prostoru, lidé jsou mnohem více propojení a globalizovaní. Informační válka se podle Řehky také hůře rozlišuje od konvenční války. „*U informační války bude spousta lidí tvrdit, že se vlastně nic neděje. Těžko se totiž definuje, kdy je soupeření v pořádku a kdy už je to za hranou a jde o akt nepřátelství.*“ (Řehka, 2018)

4.1 Silové a válečné akce – názvosloví

„*Inteligentní bomby*“ v Iráku, „*humanitární intervence*“ v Kosovu – Spojené státy nikdy k pojmenování takových operací nepoužily slova „*válka*“, často se hovoří o válce s bezejmenným nepřítelem. Naproti tomu v případě konfliktu v Perském zálivu Spojené státy použily nejprve pojem „*křížová výprava*“, rychle však přišly na to, že pokud doufají v získání spojenců z islámského světa, je takový termín ze zřejmých důvodů vážnou chybou. Rétoricky se proto USA uchýlily k výrazu „*válka*“ a válku v Perském zálivu v roce 1991 skutečně nazývaly válkou. Bombardování Srbska roku 1999 bylo ovšem označováno termínem „*humanitární intervence*“. (Chomsky, 2003) Podobně i nyní (od 24. února 2022) ruský prezident Vladimir Putin označuje ozbrojený útok na sousední stát „*speciální vojenskou operací*“.

O síle a důležitosti názvů hovoří také německý filosof a jeden ze zakladatelů filozofie života Arthur Schopenhauer (1788–1860) ve své knize *Umění dostat v každé debatě za pravdu*. Ukazuje zde, jak správně vést diskuzi, chceme-li se na jejím konci stát vítězem. Uvádí konkrétní

příklady z praxe, zmiňuje způsoby, jak se ubránit argumentům odpůrce, a v neposlední řadě také to, jak své protivníky ovlivňovat podle své potřeby. Setkáváme se např. s tzv. *úskokem č. 12*, hlavně u politických debat: když se hovoří o obecném pojmu, který nemá vlastní jméno, tak se mu vytvoří takový název, který by vyhovoval našemu tvrzení. „*To platí také o názvech věcí, jež jsou zvláštnější, např. navrhne-li odpůrce nějakou změnu, nazveme ji „novotou“, neboť toto slůvko je nenáviděno.*“ (Schopenhauer, 2019, s. 43) Takto můžeme změnit emotivní vnímání toho, co se snaží protistrana obhájit.

Názvy typu „*akce trvalá svoboda*“ či „*humanitární intervence*“ jen propagandisticky maskují skutečné zločiny. Tuto problematiku ve svém článku popsala indická spisovatelka a aktivistka Arundhati Royová v narážce na operaci Nekonečná spravedlnost, vyhlášenou Bushovou vládou: „*Staňte se svědky nekonečné spravedlnosti nového století. Na smrt vyhladovělí civilisté čekají na to, až budou zabiti.*“ (Chomsky, 2003, s. 78) Američtí vládní odborníci na PR navíc přišli na to, že výraz „*nekonečná spravedlnost*“ sugeruje myšlenku, že americká vláda vidí samu sebe jako božstvo, což je po použití výrazu „*křížová výprava*“ další chybou, k níž v propagandě došlo. Proto byl název operace změněn na Trvalou svobodu, pro což nelze ve světle historických záznamů najít slov. (Chomsky, 2003)

4.2 Názvosloví války v českém tisku

Vzhledem k tomu, že v České republice nenalezneme oficiální propagandistický tisk (posledním takovým bylo Rudé právo v Československu), při informování o válce používá český tisk velmi podobné názvosloví. Například v souvislosti s nejvíce aktuálním konfliktem, tedy válkou na Ukrajině, používá český tisk shodné označení „válečný konflikt“, „válka“, „válka na Ukrajině“. Ruská média však o situaci píší jako o „speciální operaci“, jejímž účelem je „demilitarizace“ a „denacifikace“ Ukrajiny. Rozdíly lze zachytit i v tom, jak jsou popisovány konkrétní události v této válce. Níže nabízíme porovnání medializace útoku ve Vynnyci:

Ruská média:

Ruský velvyslanec oznámil, že útok ve Vinnyci zasáhl vojenské zařízení

Rusko útočí na Ukrajině pouze na vojenská zařízení a v Domě důstojníků ve Vinnyci se připravovaly ozbrojené síly Ukrajiny. Ve čtvrtek to uvedl hlavní poradce ruského velvyslance při OSN Jevgenije Varganova na Politickém fóru o udržitelném rozvoji. „Rád bych odpověděl představiteli Ukrajiny, který bezdůvodně obvinil Rusko z rozpoutání války. Představitel Ukrajiny zřejmě zapomíná, že během celých osmi let ozbrojené síly jeho země ostřelovaly

civilisty na Donbasu, mrtvých jsou tisíce,“ řekl velvyslanec. „Raketa na Vinnyčju byla vypálena na Dům důstojníků, kde se právě připravovaly ukrajinské ozbrojené síly. Představitel Ukrajiny se přitom nezmínil o útoku na Novou Kachovku, která leží na území Ukrajiny, kde zemřeli jejich vlastní civilisté,“ dodal Varganov. Podle něj ostřelování ze strany ukrajinské armády pokračuje, a to včetně Doněcka. „Dnes byl opět úder na Doněck. Obvinění představitele Ukrajiny jsou zcela neopodstatněná,“ prohlásil ruský velvyslanec. (Agentura TASS, 14.7.2022)

Ukrajinská média:

Raketový útok na Vinnyčju: zahynulo osm lidí, včetně dítěte

Při raketovém útoku ruských jednotek na centrum Vinnyčji zahynulo osm lidí, včetně dítěte. Oznámil to na Telegramu zástupce vedoucího kanceláře ukrajinského prezidenta Kyrylo Tymošenko, uvádí Ukrinform. „Ruské rakety zasáhly centrum Vinnyčje. Osm mrtvých, včetně malého dítěte. Jsou tam zranění. To je další zločin okupantů v našem poklidném městě v hlubokém týlu,“ řekl. Jak dříve informoval Ukrinform, ruští útočníci 14. července udeřili raketami po centru Vinnyčje. Byla zničena budova s kancelářskými prostory, poškozeny jsou i přilehlé obytné budovy. (Agentura Ukrinform)

V českém tisku téměř jednomyslně panuje směr, kdy média označují tuto událost přímo jako válku a Rusko jako útočníka a agresora. Tento způsob informování se v průběhu konfliktu nezměnil. Již před začátkem války na Ukrajině český tisk psal o „hrozícím válečném konfliktu na Ukrajině“ (Hospodářské noviny, 16.2.2022) či o „Putinově válce“ (Hospodářské noviny, 21.10.2022). Níže uvádíme příklady z celostátních deníků:

Ale i když jsou tyto poznatky i analýzy důležité, i když je Západ ohromen válkou mezi dvěma velkými státy (tedy něčím, co v Evropě od roku 1945 nebylo), ta zásadní věc má obecnější ráz. Vladimir Putin se nerozhodl zaútočit na Ukrajinu, protože ji chce prostě dobýt a o její území rozšířit Rusko. Válka na Ukrajině je pro něj jen částí širší strategie, částí obranné války proti Západu, jak on to vnímá. (Lidové noviny, 26.2.2022)

Ruská válka na Ukrajině trvá už osm měsíců. Fronty se příliš nehýbají, možná míříme k velkému zamrzlému konfliktu. Ukrajina by bez západní vojenské, finanční a humanitární pomoci nevydržela. Podle listu Washington Post dosáhla 93 miliard dolarů, USA se podílely 27 miliardami. V Evropě a Americe dosud trvá přesvědčení, že Ukrajině je třeba pomáhat. Objevují se ale mraky na obzoru. (Právo, 29.10.2022)

Jak se válka posouvá od paranoidních ambicí ovládnout Kyjev do křečovitě snahy neprohrát, posouvají se i kroky Kremlu k tomu Ukrajinu zničit, nebo alespoň poničit. Je stále méně pravděpodobné, že vývoj může vyústit do civilizovaného řešení. Zejména v důsledku poměrů v Rusku. Ukrajina v těžkých ztrátách státnicky získává navenek i zevnitř, Rusko se propadá. Zvedá se tím otázka, jak může vypadat konec Putinova režimu a co přinese. (Hospodářské noviny, 21.10.2022, rubrika Válka na Ukrajině)

4.3 Terorismus jako specifická forma „public relations“

Latinské slovo *terror* znamená „strach, hrůza“ a význam slovesa *terrere* je zase „vyděsit, vystrašit“. Pokud jde o terorismus, princip jeho fungování je založený zejména na šíření lidského strachu – šíření strachu a medializace jsou jeho hlavními zbraněmi. Zviditelňování prostřednictvím zpravodajství je cílem různých (nejen teroristických) skupin, které ve společnosti nemají přístup do médií a informace o svých aktivitách považují za jediný způsob propagace své činnosti. (Urban, Dubský, Murdza, 2012)

Již staří Číňané tvrdili, že je „*lepší zabít jednoho před zrakem tisíců, než zabít tisíce před zrakem jednoho.*“ Teroristický čin, o kterém se nikdo nedozví, nemá smysl, protože je pouze bezvýznamnou epizodou v sérii každodenních katastrofických událostí. Jak se vyjádřil J. Baudrillard: „*Násilí a činy teroristů nevyhnutelně potřebují kyslík publicity pro své napínavé divadlo krutosti.*“ (Baudrillard, 1995) Někteří dokonce hovoří o „*symbióze*“ teroristů a médií, protože více terorismu znamená více prostoru v médiích. Právě proto je přítomnost velkého počtu médií programovou součástí přípravy teroristické akce, aby tak způsobila co největší šok.

Každá teroristická akce v sobě ukrývá poselství adresované určité cílové skupině (především vládě a občanům) a teroristický akt se tak stává specifickou formou komunikace teroristů s vládou a veřejností. Jsou to právě elektronická média a masové komunikační prostředky, které napomáhají dešifrovat odkaz teroristů a znásobují tak efektivnost uskutečněné akce. Média často dělají bezplatnou reklamu a poskytují „*kriminální inspiraci*“ různým patologickým deviantům (jako např. vyhrožování výbušnými systémy). Jako příklad si můžeme uvést zvýšený nárůst šíření poplašných zpráv u nás, a to v letech 2003–2004, kdy podezřelé poštovní zásilky s antraxem a pokusy vydírat stát zviditelnily terorismus v České republice.

Komunikační model teroristického činu tvoří několik následujících etap:

- šíření odkazu prostřednictvím akce s adekvátní symbolikou, která se zpravidla uskutečňuje v co nejcitlivější společenské oblasti,
- přenos a vysílání směrem k cílové skupině a publiku, které akci posuzují a hodnotí,

- dekodování a hodnocení odkazu,
- tlumočení dekodovaného odkazu adresátovi (např. požadavku osvobození zajatce).
(Urban, Dubský, Murdza, 2012)

Závěr

Rizika komunikace, které mohou média sledovat, jsou zejména takové hrozby či faktory, které svazují jejich svobodu projevu, či brání v dosažení jejich cílů v ekonomické, politické, sociální a kulturní sféře. Pod tím si můžeme představit, že média usilují do určité míry o vylepšení či upevnění komunikačních práv, která zahrnují začlenění a vyloučení, rovnost a nerovnost osob. Hlavní riziko představují pro média monopoly, které omezují jejich práva, svobodu a globální dopad.

Rizikem pro média dnes může být i samotný fakt, že existuje určitá koncepce, kterou by žurnalistika měla naplnit. Na druhé straně si musíme uvědomit, že globalizace v případě tisku a svobody projevu klade vyšší nároky na kvalitu mediálních článků. Důraz na liberální a demokratický styl žurnalistiky a snahu překonat minimalistický styl novinářského řemesla jsme mohli pozorovat i na redakčních člancích, které se věnovaly předvolební kampani Donalda Trumpa a Joe Bidena.

Žurnalistika zahrnuje široké spektrum témat, která musí respektovat vlivy politické, demokratické, etické. Zdá se, že největším bezpečnostním rizikem je právě ten fakt, že profesionální novináři nebudou moci naplnit naději veřejnosti ohledně komunikačních procesů, nebudou dostatečně inspirativní. Je podstatné zdůraznit tu skutečnost, že největším a čím dál zřetelnějším rizikem je vliv veřejné sféry a obavy, že novináři neporozumějí dostatečně tomuto vlivu či že se s ním neztotožní.

Na základě studia několika zahraničních i tuzemských článků shledávám bezpečnostní riziko komunikace médií následovně: obava médií z konceptu zpráv, které budou centrem mediální pozornosti. Obava, že žurnalistika se nebude moci opírat o fakta, ale bude muset ztotožňovat pravdu s předpojatostí díky společenským a politickým vlivům.

Poděkování

Tento článek byl vydán v rámci projektu Interního grantového systému Metropolitní univerzity Praha č. E 69-91, 2022 „Přístup českých médií k bezpečnostním rizikům v komunikaci,“ financovaného z podpory MŠMT na specifický vysokoškolský výzkum v roce 2021 a 2022.

Reference

- Barthes, Roland. *Kritika a pravda*. Liberec: Dauphin, 1997. ISBN 80-86019-53-5.
- Baudrillard, Jean. *The Gulf War did not take place*. Bloomington: Indiana University Press, c1995. ISBN 0-253-21003-8.
- Buzan, Barry; Waever, Ole; Wilde Jaap de. *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. Současná teorie mezinárodních vztahů. ISBN 80-903333-6-2.
- Chomsky, Noam. *11.9*. Praha: Mezera, 2003. Isbn 80-903259-0-4.
- Ftorek, Jozef. *Manipulace a propaganda: na pozadí současné informační války*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0605-9.
- Ilowiecki, Maciej; Zasepa, Tadeusz. *Moc a nemoc médií*. Bratislava: Veda, 2003. ISBN 80-224-0740-2. s. 21.
- Jakubowicz, Karol. *Média a demokracie v 21. století: hledání nových modelů*. I. vydání. Přeložila Svatava Navrátilová. Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978-80210844-90.
- Janošec, J. *Bezpečnostní realita – předmět sekuritologie*. In *Bezpečnost' a bezpečnostná veda*. Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš, 2009. s. 27-33. ISBN 978-80-8040-372-0. s. 28.
- Jost, François. *Realita - fikce: říše klamu*. V Praze: Akademie múzických umění, 2006. ISBN 80-7331-056-2.
- Manovich, Lev. *Jazyk nových médií*. Přeložil Václav Janoščík. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. Studia nových médií. ISBN 978-80-246-2961-2.
- Mitchell, W. J. T. *Picture theory: essays on verbal and visual representation*. Pbk. ed. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. ISBN 978-0-226-53232-5.
- Ondrejko, Peter. et al. *Sociálna patológia*, Bratislava: Veda, 2009. ISBN 978-802-24107-48.
- Řehka, Karel. *Informační válka*. Praha: Academia, 2017. XXI. století. ISBN 978-80-200-2770-2.
- Seilerová, Božena; Seiler, Vladimír. *Člověk – masmédiá – realita*. Bratislava: IRIS, 2008. 164 s. ISBN 978-80-89256-29-7. s. 93.
- Schopenhauer, Arthur. *Umění dostat v každé debatě za pravdu: eristická dialektika*. Přeložil Břetislav Hůla. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80262152-95.

Urban, Lukáš; Dubský Josef; Murdza; Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2012. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3563-4.

Virilio, Paul. *Válka a film: logistika vnímání*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2007. ISBN 978-80-86818-38-2.

Volek, Jaromír; Urbániková, Marína. *Čeští novináři v komparativní perspektivě: hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia, 2017. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2699-6.

Volek, Jaromír. *Média v „omezené“ válce: Simulovaný konflikt v Perském zálivu*. 2002. Dostupné z: http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Revue02/esej_volek_02.htm

Williams, Michael C. Words, images, enemies: Securitization and international politics. *International studies quarterly*. 2002. Dostupné z: <https://academic.oup.com/isq/article/47/4/511/1804912>

Kontakt

Ing. Zdeněk Eška, MBA, LL.B.

Metropolitní univerzita Praha

Dubečská 10, Praha 10

E-mail: eskaz9ax@student.mup.cz